

(המשך מעמוד 27)

ייצגתי את ראסן אנברייח ובעירעור ייצגתי שמונה נאשמים.

במה זה עולה לך, איזה מחיר את משלמת כדי לחיות את חייך כפי שאת מאמינה, בתוך ההבדלה הישראלית, המתנגדת לכל מה שאת עושה? אני לא רואה את עצמי אחרת, לכן אני לא יודעת במה זה עולה לי.

על מה את מוותרת, איך את היה בלבליבה של שכונה ירושלמית, הרוועה כאחד ממעוזי הליכוד? אני לא מוותרת על שום דבר. אני עושה וחיה כפי שאני רוצה. לא רואה שום דבר אחרת. השכנים שלי טובים מאוד, באמת שכנים נפלאים. הם יודעים מי את?

בוודאי שהם יודעים. אבל אני נחמדה אליהם באופן אישי, או אני מניחה שבמישור האישי הם חושבים: היא רווקה מאוד נחמדה למרות מה שאנחנו קוראים עליה בעיתונים. ובאמת, היחסים מאוד טובים.

ומה בקשר לחינוך הילדים? לא מסתור, או מה אפשר לעשות? צריך לקוות שבעתיד הרבנים יסדרו מאליהם. ילדים

העובדה היא שהם ואנחנו נלחמים על אותה סיסטמאריץ. באיזה צד את? אני לא באף צד. אני רק אומרת שמי שחי פה, שיחיה באופן שווה.

העובדה היא שבמדינת ישראל יש רוב יהודי, ועם רוב יהודי זה טבעי שבראש המדינה יעמדו יהודים. את לא מבינה את מימרי האפליה. אילו לפחות היו לערכים זכויות הגירה שוות. הרי הם לא יכולים לעלות ארצה כמו שיהודים יכולים לעלות ארצה. לא נותנים להם. את לא מבינה ש'967 זה המשך של '948?

צריך לצאת מהשטחים ומייד. כולל ירושלים. בייביי.

את שוללת את קיומה של המדינה? ככזאת — בוודאי.

מה לדעתך צריך היה לקרות ב'1948 — הערבים היו צריכים לנצח? זה היה ברור שהיהודים ינצחו. היה להם יותר כסף, יותר משאבים, או הם ניצחו.

לדעתך, צריך היה להמשיך ולחיות תחת שילטון כיבוש בריטי? לא אמרתי דבר כזה. אבל עובדה שעד שהתחיי לו להתנחל בארץ, היחסים בין יהודים וערבים היו טובים. כל הצרות התחילו כשהיהודים התחילו להתנחל. ברגע שהיתה כוונה להקים בית לאומי יהודי, וליהודים היתה מודעות להקים מדינה אכסלוסיבית. מאותו רגע התחיל הסיכסוך.

את מתעלמת לגמרי ממה שעבר על העם היהודי במלחמת העולם השנייה. את מתעלמת לחלוטין ממה שארץ ישראל וירושלים מסמלים לגבי העם היהודי? אם הם מסמלים כל כך הרבה, אז למה רוב העם היהודי לא חי פה, ואפילו לא בא לבקר? מה עובר עלייך ביום-העצמאות? אני לא חוגגת, ואני מכירה יותר ויותר אנשים שאינם חוגגים.

האם את מוקפת רק באנשים הסבורים במיד? לא, יש לי הרבה מאוד חברים מאוד-ציוניים. ואיך מקבלים אותך? מבחינה חברתית, היום, אחרי מלחמת-הלבנון, המעגלים החברתיים שלי התרחבו. אנשים יכולים לקבל ביתר קלות בעלי-דעות כמו שלי, ואפילו מתקרבים לדיעותי. זה אולי הדבר הטוב היחיד שיצא ממלחמת-הלבנון.

האמיני לי, יש לי חברים ציוניים לעילא ולעילא? ויש ויבחרים לעילא ולעילא? אחרי כמה זמן מפסיקים להתווכח ולומרים לקבל האחד את השני.

אש"ף, אבל זו ביקורת בתוך המחנה, לא מחוץ למחנה. תאמיני לי, שקשה למישהו להתקוף את המדינה יותר ממני.

ומה את עושה כאשר הרברים גולשים לאמירות אנטי-שמיות, גם אז את לא מתנגדת? אם מישהו יעו לגלוש לאנטי-שמיות, זה יהיה אחרת. אבל מעולם לא נתקלתי בכך. תמיד — אבל תמיד — הרבנים הם אנטי-ציוניים, לא אנטי-שמיים.

באיזו מדינה הית רוצה לחיות? לא איכפת לי לחיות בלי מדינה, לא איכפת לי אם אשה-ממשלה שלי יהיה ערבי, יהודי או קווקאזי.

את לא מסוגלת להבין את הצורך של לאום שדורות על גבי דורות לא חי ביחד, להתקבץ ולחיות בארץ משלו. עם מנהיגים משלו ושפה משלו?

את מדברת על הלאום היהודי, מה? תראי, אילו היינו חיים על אי בודד, לא מאוכלס, שבו היו מתכנסים כל יהודי-העולם, הייתי מבינה. גם אז לבטח לא הייתי שוקטת על השמרים, והייתי נלחמת למען סוציאליזם ונגד דיכוי. אבל אנחנו לא חיים על אי בודד. חיים פה ערבים, שרוצים לחיות על אותה פיסת-קרקע. וההוזה היהודית שלי, הקיימת במובנים מאוד מסוימים, לא מכתובה לי הברלים גיועניים. מי שרוצה לחיות בחבל-ארץ זה, על החמסנים והוועה, שיחיה בשוויון מוחלט — כלומר, במישור סוציאליסטי, ללא הברל גזע ולאום.

מאז ומעולם היו פה שני העמים, ומאז ומעולם לא שכן השלום ביניהם. זה לא נכון, עם אחד ישב פה דרך קבע ועם אחר בא להתנחל. את חושבת שההתנחלויות של היום התחילו ב'1967? לא, הם התחילו עם יסוד הציונות. הפכתי לאנטי-ציונית, כי ההתנחלות היא ברמה של הציונות, לנשל ולהתיישב במקום המגושלים. איך אמר בן-גוריון? „לאט נתנחל פה. לא נצליח, נתנחל שם. לאט-לאט נשב על אדמת המגושלים.“

העובדה היא שהם ואנחנו נלחמים על אותה סיסטמאריץ. באיזה צד את? אני לא באף צד. אני רק אומרת שמי שחי פה, שיחיה באופן שווה.

העובדה היא שבמדינת ישראל יש רוב יהודי, ועם רוב יהודי זה טבעי שבראש המדינה יעמדו יהודים. את לא מבינה את מימרי האפליה. אילו לפחות היו לערכים זכויות-הגירה שוות. הרי הם לא יכולים לעלות ארצה כמו שיהודים יכולים לעלות ארצה. לא נותנים להם. את לא מבינה ש'967 זה המשך של '948? צריך לצאת מהשטחים ומייד. כולל ירושלים. בייביי.

את שוללת את קיומה של המדינה? ככזאת — בוודאי.

מה לדעתך צריך היה לקרות ב'1948 — הערבים היו צריכים לנצח? זה היה ברור שהיהודים ינצחו. היה להם יותר כסף, יותר משאבים, או הם ניצחו.

לדעתך, צריך היה להמשיך ולחיות תחת שילטון כיבוש בריטי? לא אמרתי דבר כזה. אבל עובדה שעד שהתחיי לו להתנחל בארץ, היחסים בין יהודים וערבים היו טובים. כל הצרות התחילו כשהיהודים התחילו להתנחל. ברגע שהיתה כוונה להקים בית לאומי יהודי, וליהודים היתה מודעות להקים מדינה אכסלוסיבית. מאותו רגע התחיל הסיכסוך.

את מתעלמת לגמרי ממה שעבר על העם היהודי במלחמת העולם השנייה. את מתעלמת לחלוטין ממה שארץ ישראל וירושלים מסמלים לגבי העם היהודי? אם הם מסמלים כל כך הרבה, אז למה רוב העם היהודי לא חי פה, ואפילו לא בא לבקר? מה עובר עלייך ביום-העצמאות? אני לא חוגגת, ואני מכירה יותר ויותר אנשים שאינם חוגגים.

האם את מוקפת רק באנשים הסבורים במיד? לא, יש לי הרבה מאוד חברים מאוד-ציוניים. ואיך מקבלים אותך? מבחינה חברתית, היום, אחרי מלחמת-הלבנון, המעגלים החברתיים שלי התרחבו. אנשים יכולים לקבל ביתר קלות בעלי-דעות כמו שלי, ואפילו מתקרבים לדיעותי. זה אולי הדבר הטוב היחיד שיצא ממלחמת-הלבנון.

האמיני לי, יש לי חברים ציוניים לעילא ולעילא? ויש ויבחרים לעילא ולעילא? אחרי כמה זמן מפסיקים להתווכח ולומרים לקבל האחד את השני.

בוודאי. איזה חגים את חוגגת? אחד כמא — קודם כל, את השאר אני חוגגת בשביל הילדים. פה ושם מקיימת טקסים. את רוצה לדעת אם אני אוכלת מצות בפסח? לפעמים כן. אני רווקה אוהבת מצות. ואת הסדר אתם עורכים? לפעמים. כשהילדים מתעקשים. והם מתחפשים בסורים? כן. ונרות-החנוכה את מדליקה? לא. הילדים לא מבקשים להדליק נרות-החנוכה?

„אני מאוד ישראלית, לפעמים יחד מדי ישראלית. אני לא אוהבת את הדברים הישראלים שבי, כמו החוצפנות, אבל אני לא מצליחה להיפטר מהם“

כשהם מבקשים, אני מדליקה. בדרך-כלל אנחנו מזמנים לסופגניות אצל חברים. זו מעין מרידה, ההתנגדות שלך לחגים יהודיים, במיוחד לאור הרקע המישפחתי של בעלך? זו לא נחשב בעיניי. כן לחגוג, לא לחגוג. חגים זה הווי, זה לא מפריע לי בכלל. זה כאילו אנטי מה שכולם. אני לא רואה את זה כך. זה פשוט לא חשוב לי.

יש לך מאות לקוחות. את עושה כסף? כמו עורך-דין נורמלי — לא אבל אני מתקיימת. אין לי אפילו בית משלי. לזה עוד לא הגעתי.

את לא גובה כסף תמורת שריו תייך? ההיפך. אני גובה כסף, אלא ששכר-הטירה שאני לוקחת הוא מראש מאוד נמוך. תראי פה את הנשים של מחנות-הפליטים — איך אפשר לקחת מהן כסף? הן משלמות משהו ומבטיחות שישלמו בעתיד. אחר-כך לכי חפשי אותן. כשהקליינט לא מסוגל לשלם, את מייצגת אותו ללא תשלום? יש לי תיק של נשים שהובאו מלבנון. מי ישלם לי עליהן? איזה נשים מלבנון? ארבע נשים: שתיים הניחו מיטען-צד ושתיים

„אני מזדהה עם המחאבת השיעית, שכוצצה את עצמה ביחד עם מכונית הסכארי. איזה אומץ היה לה! היא היתה בטרויטית, ועשתה את זה למען מולדתה“

הבריוו נשק למיתקן של צה"ל, כדי לעזור למישהו לכרוח. ואחת אחרת, צעירה שישבה פה. כשישראל נסוגה, שיהררו את כולן. איך את יודעת על מיקרים כאלה? איך נשים שהובאו לבאן מלבנון יודעות שצצה צמל תייצג אותך? הו קודם 13 נשים שמעולם לא זכיתי אפילו לראות אותן. הגשתי בג"ץ על המעצר שלהן. בית-הדין-השפט קבע שבררוס-לבנון יש כיבוש, וחלה על הנשים אמנת-ז'נבה, והעברתן של העצורות לישראל היא כלי-יחוקית. החזירו את

הנשים ללבנון ופתחו את כלא-אנצארית. שה כינוי שלו היה „עדנה“. התוצאה היתה, שבציקנות הבג"ץ חוקקו חוק ישראלי, שהוא תיקון לתקנות לשעת חרום. הקובע שאפשר להחזיק עצורים מלבנון בישראל. בקיצור, נתנו לעסק תוקף חוקי, בניגוד לאמנת ז'נבה. לא ענית לי: איך הן מגיעות אלייך, העצירות מלבנון? הן הגיעו לנווה-הציריח, פגשו את הבנות שאני מייצגת שם, שלחו מיכתבים אליי ובאתי לראות אותן. או כשהייתי באה לביקור, הבנות היו אומרות לי: „זאת וזאת רוצה לראות אותך“. את עושה את זה לשם שמייים? אני יכולה להגיש להן חשבון, אם הן תשלנה כמה זה עולה. זו בעיה, מכיוון שכעורכת-דין אסור לי לעבוד בלי כסף, או אני מחשיבה את החשבון הזה כחוב. החשבון קיים, רק שיש להניח שהוא לעולם לא יפרע.

הם מזמנים אותי לתאפלות. אני לא הולכת הרבה, אין לי זמן אפילו לחתונות של החברים שלי. את סופולארית בחוגי אש"ף? יכול להיות. בביקור הבא שלך אצל ערפאת, תשאל אותן. לא מזמנים אותך לכינוסים של אש"ף? לא. אילו היו מזמנים אותך — היית מפרבת? לא יודעת.

איפה את מרצה, מי הגופים המזמנים אותך להרצאות? כל מיני גופים, אירגוני-נשים בארצות-הברית. דווקא בארצות-הברית? כן, גם עורכי-הדין שם הזמינו אותי להרצאה, וכל מיני ועדות סולידאריות עם פלסטין. למי הצבעת בבחירות האחרון? לרק"ח. לא לרשימה המתקדמת? התחלקנו חצי-חצי. אני הצבעתי רק"ח, כעלי לרשימה. את חברה במפלגה הקומוניסטית? לא, אני הרבה יותר שמאלה מהמפלגה. המפלגה לא תאבד לשמוע שאני מתימרת להיות בין שורותיה.

איך היית מגדירה את עצמך? אנטי-ציונית שמאלית. איך הייתה הפגישה שלך עם הנשים הלבנוניות? חוויה יוצאת מהכלל. הקשר שנוצר היה אריז. הן כולן שיעיות, אמהות לילדים. באמת נוצר בינינו קשר אישי אמיתי.

את מבינה את תופעת ההתאבדויות, הפנאטיות? מה זה פנאטיות? תנה סנש היתה פנאטית? אם את מבינה את חנה סנש, איך את לא מבינה אותן? אותן שאני פגשתי לא הלכו להתאבד, כולן אמהות לילדים. הן עשו דברים שצריכים לעשות, כדי לגמר את הכובש.

אתח מהן היא ילדת 1945, השנה שבה נולדתי אני — אם לחמישה ילדים, מגיל 15 עד 5. אשה ערבית בדרך-כלל לא מתי-עסקת בדברים כאלה. את חושבת שמה שקורה לנשים שם זה חלק משיחרור האשה?

בוודאי. זה כמו שהכיבוש פה תרם לשיחרור האשה הפלסטינית. במה זה מתבטא? ראשית, האמהות. את יכולה לראות אותן תמיד כשורה הראשונה. האמהות הן ההולכות לכלא. האמהות הן הבאות לבית-המישפט, האמהות והנשים הן הבאות אליי כדי לשכור את שרותיי. וכשיש שביחה בכלא, מי יושב בצלב האדום? האמהות והנשים. והילדות האלה, המפגניות. את יודעת שהן ממרות את פי הוריהן כשהן עושות כך.

כאשר אותה צעירה שיעית פוצצה את עצמה ביחד עם מכונית הספארי עמוסת החיילים הישראלים, עם מי הזדהית? איתה. בוודאי שריחמת עלן, החיילים. אני ריחמתי על כל אחד שהלך ללבנון, אבל הזדהיתי איתה.

את צריכה להבין: אצלי אין בעיה של לאומנות. זה אולי היתרון הכי-גדול שלי. גם לא הפכתי להיות לאומנית ערבית. אני בן-אדם (המשך בעמוד 39)